

Урок 17. Урок–практикум. Знаходження проміжків опуклості функції

РОБОЧИЙ АРКУШ

(моє ім'я)

I. Очікувані результати навчальних досягнень

На уроці ви:

- 1) відпрацюєте вміння та навички знаходження другої похідної функції;
- 2) удосконалите навички застосування другої похідної для знаходження точок перегину функції;
- 3) удосконалите навички по дослідженню функції на опуклість;
- 4) розв'яжете графічні завдання на зв'язок першої та другої похідних функції.

II. Розширена фронтальна перевірка домашнього завдання

Завдання для перевірки

1. Знайдіть другу похідну функції у даній точці: $f(x) = \frac{x^2 + 8}{x - 1}$, $x_0 = 2$.
2. Знайдіть формулу для другої похідної функції: $f(x) = (2x - 1)^5$.
3. Тіло з масою 6 кг рухається уздовж координатної прямої за законом $x(t) = 2t^3 + 3t^2 + 2t + 1$, де x — відстань (у метрах), t — час (у секундах). Використовуючи другий закон Ньютона, знайдіть силу, що діє на тіло через 4 секунди після початку руху.
4. Знайдіть точки перегину даної функції: $y = \frac{x^3 - 3x^2 + 1}{x}$.
5. Дослідіть функцію $f(x) = \frac{(x - 2)^2}{x^2 + 4}$ на опуклість та точки перегину.

Завдання для обговорення

1. Дано функцію $y = \begin{cases} \sin x, & x \geq 0, \\ x, & x < 0. \end{cases}$ Чи є дана функція двічі диференційована в точці $x_0 = 0$? А на множині дійсних чисел? Відповідь обґрунтуйте.

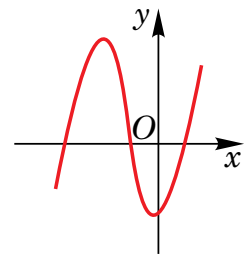
Вказівка. Для знаходження похідної та другої похідної в точці 0 доцільно використати односторонні границі, що відповідатимуть означенню похідної функції в точці, а також першу чудову границю. Також корисно побудувати графіки даної функції, її похідної, другої похідної.

2. Знайдіть значення параметру a , при якому точка $x_0 = -1$ буде точкою перегину функції $f(x) = x^3 + ax^2$.

Вказівка. Доцільно скористатися схемою дослідження функції на опуклість та точки перегину. Точка перегину має вид $x_0 = -\frac{a}{3}$.

3. Користуючись даним графіком функції $f(x) = x^3 + ax^2 + bx + c$ (див. рисунок) знайдіть знаки параметрів a, b, c .

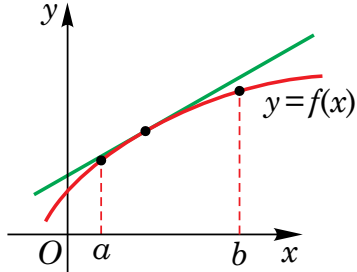
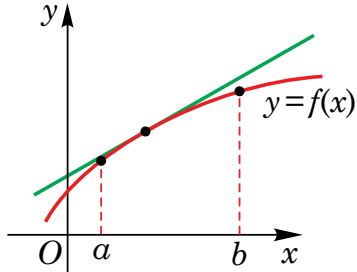
Вказівка. Знак параметру c збігається зі знаком $f(0)$. Знак коефіцієнта b збігається зі знаком $f'(0)$, тобто тангенсом кута нахилу дотичної в точці 0 до горизонтального напрямку осі абсцис. Знак коефіцієнта a можна визначити з розгляду точки перегину.

III. Робота в парах. Знаходження точок перегину функції

Повторимо опуклість функції за таблицею.

Вид опуклості функції, диференційованої на проміжку I	Означення	Графічна ілюстрація
Опукла вниз	Графік функції на проміжку I розташований не нижче дотичної до нього у будь-якій точці цього проміжку.	
Строго опукла вниз	Графік функції на проміжку I розташований не нижче дотичної до нього у будь-якій точці цього проміжку, причому має з кожною такою дотичною лише одну спільну точку – точку дотику.	

Вид опуклості функції, диференційованої на проміжку I	Означення	Графічна ілюстрація
Опукла вгору	Графік функції на проміжку I розташований не вище дотичної до нього у будь-якій точці цього проміжку.	
Строго опукла вгору	Графік функції на проміжку I розташований не вище дотичної до нього у будь-якій точці цього проміжку, причому має з кожною такою дотичною лише одну спільну точку – точку дотику.	

Геометричний зміст похідної функції

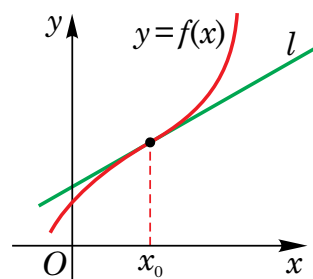
Нехай функція $y = f(x)$ є диференційованою в точці x_0 . Тоді $f'(x)$ дорівнює тангенсу кута нахилу дотичної до графіка $f(x)$ в цій точці до додатного напрямку осі абсцис.

Геометричний зміст другої похідної

- Нехай функція $y = f(x)$ є двічі диференційованою на проміжку I , причому $f''(x) \geq 0$ для будь-якої точки x на цьому проміжку. Тоді функція $y = f(x)$ є опуклою вниз на проміжку I .
- Нехай функція $y = f(x)$ є двічі диференційованою на проміжку I , причому $f''(x) \leq 0$ для будь-якої точки x на цьому проміжку. Тоді функція $y = f(x)$ є опуклою вгору на проміжку I .

Означення. Точка x_0 називається **точкою перегину** функції $y = f(x)$, якщо дотична до графіка у точці $(x_0; f(x_0))$ переходить з одного боку дотичної на інший.

Це означає, що у точці перегину напрямок опуклості функції змінюється. Так, на рисунку при $x \leq x_0$ функція опукла вгору, а при $x \geq x_0$ функція опукла вниз.

Теорема (необхідна умова точки перегину). Якщо функція $y = f(x)$ є двічі диференційованою в точці перегину x_0 і при цьому $f''(x)$ є неперервною в точці x_0 , то $f''(x_0) = 0$.

Теорема (достатня умова точки перегину). Нехай функція $y = f(x)$ є диференційованою в точці x_0 і має другу похідну у проколотому околі цієї точки. Якщо при переході через x_0 друга похідна $f''(x)$ змінює знак на протилежний, то x_0 — точка перегину функції $y = f(x)$.

Завдання для роботи в парах.

1. Знайдіть точки перегину функції $f(x) = x^4 - 2x^3 - 72x^2 + 3x + 4$.
2. Знайдіть точки перегину функції $f(x) = \frac{x^4}{x^3 - 2}$.
3. Знайдіть точки перегину функції $f(x) = 6x^4 + \frac{1}{x^3}$.

IV. Робота в малих групах. Знаходження проміжків опуклості функції

Схема дослідження функції на опуклість та точки перегину

1. Знайдіть область визначення функції $D(f)$.
2. Знайдіть другу похідну даної функції та формальну область її визначення $D(f'')$.
3. Знайдіть корені рівняння $f''(x) = 0$.
4. Нанесіть знайдені корені на спільну частину $D(f)$ та $D(f'')$ і визначте знаки другої похідної на кожному з утворених інтервалів.
5. Користуючись ознаками опуклості функції вниз ($f''(x) \geq 0$) і вгору ($f''(x) \leq 0$), визначте проміжки опуклості даної функції. Користуючись достатньою умовою, визначте точки перегину.
6. Запишіть у відповідь:
  - проміжки опуклості вниз даної функції, розділяючи їх крапкою з комою;
  - проміжки опуклості вгору даної функції, розділяючи їх крапкою з комою;
  - точки перегину.

Завдання для роботи в малих групах

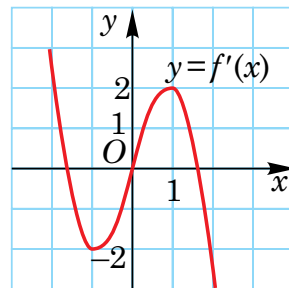
4. Знайдіть проміжки, на яких функція $f(x) = 0,5x^2 - \frac{6}{x^2}$ опукла вгору.
5. Знайдіть проміжки, на яких функція $f(x) = \sin^2 3x$ опукла вниз.
6. Дослідіть функцію $f(x) = \frac{x+1}{x^2+1}$ на опуклість та точки перегину. Урахуйте, що друга похідна даної функції має три корені, один з яких є натуральним числом.

V. Розв'язування графічних завдань, пов'язаних із другою похідною

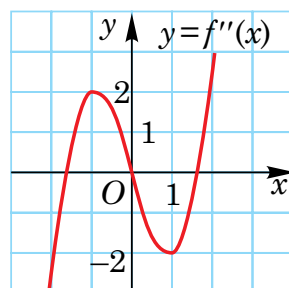
Завдання цього етапу зазвичай є незвичними, а тому складними для учнів/учениць. Отже, доцільно розбирати їх разом, методом «мозкового штурму», під керівництвом вчителя.

Завдання для розв'язання методом «мозкового штурму»

7. Функція $f(x)$ двічі диференційовна на множині дійсних чисел. На рисунку зображено графік похідної функції $f'(x)$. Укажіть проміжки опуклості та точки перегину функції $f(x)$.

8. Функція $f(x)$ двічі диференційовна на множині дійсних чисел. На рисунку зображено графік її другої похідної. Відомо, що $f'(x_0) = 0$. Визначте, чи є точка x_0 точкою локального екстремуму, якщо: а) $x_0 = -1$; б) $x_0 = 1$; в) $x_0 = 0$. У разі ствердної відповіді з'ясуйте чи є x_0 точкою мінімуму чи максимуму.

Висновок. За допомогою першої похідної зручно досліджувати функцію на монотонність та точки локального екстремуму, а за допомогою другої похідної зручно досліджувати функцію на опуклість та точки перегину.

VI. Завдання для самостійного розв'язання

1. Доведіть, що функція $f(x) = x \cdot \arctg x$ є опуклою вниз на множині дійсних чисел.
2. Знайдіть точки перегину функції $f(x) = x^3 - 3E^2 - 9E + 6$.
3. Знайдіть проміжки та напрямки опуклості, а також точки перегину функції
$$f(x) = \frac{2E}{\sqrt[3]{x^2 - 1}}.$$
4. Дослідіть функцію $f(x) = \sqrt{x^2 + 1}$ на опуклість та точки перегину.
5. Дослідіть функцію $f(x) = x^4 - 12E^3 + 48E^2 - 5E + 2$ на опуклість та точки перегину. Знайдіть кути, під якими дотичні до цього графіка в точках перегину перетинають вісь абсцис.

Рефлексія

- 1) Сьогодні я дізнався/дізналась, що .....
.....
.....
- 2) Цей урок допоміг мені зрозуміти, що .....
.....
.....
- 3) Під час уроку я зрозумів/зрозуміла, що вже вмію .....
.....
.....
- 4) Найскладнішим для мене було .....
.....
.....
- 5) Тепер я впевнений/упевнена у своїй здатності .....
.....
.....
- 6) Найбільше мені сподобалося .....
.....
.....

